

U *Obrazloženju* (str. 43) kaže se: »Odgojno-obrazovna grupa u stranom jeziku i u sklopu programskog jezgra i u okviru proširenog programa smije imati najviše 20 učenika.«

Iako se u prvi trenutak čini da je ova točka Programa važnija za organizatore ukupnog nastavnog procesa nego za nastavnike stranih jezika, ipak je ni nastavnici ne bi smjeli olako shvatiti. Veličina grupe zadana je prirodnom procesu učenja u toku kojeg svaki učenik mora imati mogućnost da progovori, pita, ispravi pogrešku u govoru. Uspjeh budućeg rada nastavnika stranih jezika uvelike ovisi o tome hoće li se naći mogućnosti da se ostvari organizacija rada u kojoj u grupi ne bi bilo više od dvadeset učenika.

Na nastavnicima je da preko samoupravnih tijela u kojima imaju delegatske funkcije upućuju one koji manje od njih znaju o procesu učenja stranog jezika u opravdanost i nužnost takve organizacije. Tek onda kada se to ostvari, nastava će stranih jezika biti racionalno organizirana i uspješna i odgovorit će zahtjevima koje joj društvo postavlja.

Aleksandar Kolka

ŠTO JE STVARNI PREDMET NASTAVE STRANIH JEZIKA?

Kada bismo ovo, samo naoko paradoksalno pitanje, postavili laiku, on se, vjerojatno, ne bi dvoumio — ta, njemu je posve jasno da predmet nastave stranog jezika može biti samo određeni strani jezik. Stručnjak se, međutim, mora zamisliti nad ovim pitanjem, jer zna da se naziv predmeta i lingvistički termin jezik ne podudaraju.

Suvremena se lingvistika pridržava podjele na *jezik* i *govor* slijedeći tako misao de Saussurea¹, za kojeg je prvo (fr. *langue*) konvencija u kojoj je sasvim nevažno pitanje prirode ugovorenog znaka, a drugo (fr. *parole*) individualna jezična djelatnost. Za tog velikana lingvistike jezik kao kolektivna činjenica mora biti mjerilo svih manifestacija govora. Ovako sagledan jezik zacijelo nije predmet nastave, ni materinskog ni stranog jezika. Zato je nužno pažnju usmjeriti na govor.

Prije nego što se upustimo u dalje raspravljanje, moramo utvrditi da li strani jezik kao nastavni predmet možemo proučavati na temelju podjele koju matematički formuliramo **JEZIK : GOVOR = KOLEKTIVNO : INDIVIDUALNO**. Takav, u suštini anatomski pristup, nesumnjivo ima svoje duboke metodološke razloge, jer omogućuje znanosti da duboko prodire u strukturu jezika, jezika kao izoliranog predmeta naučnog istraživanja. Ono, pak, što nastavnici poučavaju a učenici uče u školama i na tečajevima jest svrhovita upotreba jezika, dakle, govor. Zapravo, postoji samo jedna stvarnost jezika — govorna aktivnost koja se događa u društvu. Bahtinovo² shvaćanje riječi kao produkta

¹ Saussure, 1969, gl. 3—4.

² Bahtin, 1980, str. 95.

uzajamnih odnosa sudionika komunikacijskog procesa prije će nam pomoći u traženju odgovora na postavljeno pitanje, nego Saussureovo gledište prema kojem je riječ individualni čin volje i pameti.

Osnovnu funkciju stranog jezika ne možemo promatrati izdvojeno od funkcije jezika općenito. Ako je temeljni uvjet egzistencije neke etničke grupe u organiziranoj društvenoj, političkoj, ekonomskoj i kulturnoj zajednici sposobnost komuniciranja prirodnim jezikom, onda je jasno da za pojedinca nema drugog izlaza osim sudjelovati u toj kolektivnim životom nametnutoj aktivnosti. No u suvremenom svijetu nema ekonomskog, znanstvenog, tehničkog i tehnološkog, kulturnoga te općenito društvenog napretka u nacionalnoj izolaciji. Jednostavno rečeno, moderne civilizacije ne trpe autarkičnost. (Nisu je trpjeli ni starije, ali je upućenost naroda i zemalja jednih na druge danas veća nego ikada dosad.) Zato se posvuda u svijetu uče strani jezici, ponajviše prirodni jezici dominantnih zajednica u danom trenutku povijesnog razvitka nekih dijelova svijeta ili čak svijeta u cjelini, ili takozvani internacionalni umjetni jezici poput esperanta. Pojedinci koji vladaju tim jezicima, zajedničkim instrumentima komuniciranja, postaju mostovi između zajednica, ili kako bismo to rekli u teoriji komunikacija, kanalima. Jezik je, prema tome, bez obzira na to da li materinski ili strani, temeljni oblik svake komunikacije, društveni instrument koji se manifestira u kolektivnoj jezičnoj aktivnosti — govoru. Jezik je, dakle, integralni dio života u zajednici. Iako se ispoljava u beskrajnim nizovima individualnih činova, on je ipak isključivo društvena činjenica.

Termin komunikacija je već toliko udomačen i svakodnevani, da obično ne smatramo potrebnim da ga definiramo. No kako je u svakoj raspravi nužno operirati s jasnim i jednoznačnim pojmovima, mi ćemo ga, unatoč tome što je »sam po sebi razumljiv«, opisati kao proces prenošenja informacija od izvora do adresata. Taj je proces, naravno, reverzibilan, on može mijenjati smjer, te izvor, odnosno adresor, u danom trenutku postaje adresatom, a adresat to prestaje biti i preuzima ulogu adresora. Ovaj opisani slučaj nije ništa drugo nego dijalog ljudi koji razgovaraju u neposrednom kontaktu licem u lice, ili posrednim putem dopisivanja.

U raspravu smo uveli i termin informacija, te je i njega nužno definirati. Moguće su brojne i različite definicije, ovisno o stajalištu s kojega istražujemo pojavu, jer je informacija vrlo širok pojam. Osim toga, postoji i niz sistema prijenosa informacija ili obavijesti, a jezik je samo najsloženiji i najmoćniji od svih postojećih. Osnovna je funkcija jezika da znači, no informacija nije isto što i značenje, iako sudjeluje u njegovu konstituiranju. Pa što je onda informacija? Neki autori informaciju definiraju kao saznanje o objektivnoj stvarnosti.³ Čovjek spoznaje život oko sebe, odnose među ljudima i stvarima te drugim bićima, percipira ono što ga i kako ga okružuje, smješta to u prostor i vrijeme, objašnjava i tumači u skladu s ideološkim instrumetarijem koji je zatekao, isto kao i jezik. Zasipan je bujicom informacija, a i sam ih stvara. Razmjenju s drugim članovima zajednice omogućuje mu jezik. U svim načinima prijenosa informacija otkrivamo da je nosilac uvijek neki materijalni signal. To, naravno, vrijedi i za jezik, posve svejedno da li govorimo u neposrednom kontaktu sa sugovornikom, radiom ili telefonom, ili se dopisujemo.

Informativno je sve što smanjuje neizvjesnost, točnije sve što eliminira neke od mogućih izbora. Da bi nešto uopće moglo biti informativno, mora

³ Bober, 1970, str. 46.

stajati s nečim u odnosu opozicije, to jest nuditi izbor, što znači da mora postojati alternativa kao minimum informativnosti i selekcija kao viši stupanj. Prema tome, *da* je informativno samo zato što je izabrano umjesto *ne*, odnosno što je iz skupa (*da* — *ne*) izabran prvi element a ne drugi. SRIJEDA je informativna jer je izabrana između sedam elemenata skupa koji označuju redoslijed dana u tjednu (*ponedjeljak*—*utorak*—*srijeda*—*četvrtak*—*petak*—*subota*—*nedjelja*). No u informaciji sudjeluju i nesignifikativne jedinice kao što su fonemi u govoru ili grafemi u pismu. Njihova je zadaća u sistemu diskriminiranje. To ćemo ilustrirati na jednostavnu primjeru iz hrvatskog ili srpskog jezika. Imamo tri riječi koje se sastoje od tri fonema ili grafema a počinju sa R i završavaju sa D, a to su RAD, RED i ROD. Prisutnost A između R i D je informativno jer isključuje E i O, a samim tim i preostala dva člana leksičkog skupa formiranog na temelju kriterija broja distinkтивnih elemenata (3), uz uvjet da su prvi identični (*r*) i posljednji identični (*d*).

Kamen kušnje lingvistike je značenje. Zatvaranje u relativno uske grane »čiste« lingvistike ne nudi rješenje ovoga teškog pitanja.⁴ Jedinice jezika imaju određenu vrijednost u sistemu, koja je njihovo istinsko značenje određeno mrežom opozicija unutar skupa.⁵ Tako bismo mogli definirati i ona značenja koja ostvaruju određene sintaktičke strukture, pa, na temelju toga, razlikovati sadašnjost od budućnosti i prošlosti u jeziku koji izražava tripartitnu podjelu vremena. Sva su ta značenja u sistemu samo potencijali, koji se mogu, ali ne moraju, ostvariti u konkretnu činu komunikacije, to jest u procesu kada govornik kodira poruku i upućuje je slušatelju.

Komunikativno značenje, dakle ono što se uistinu i realizira u procesu komuniciranja, jest smisaoni sadržaj poruke podržan ili dopunjjen kontekstualnim informacijama. Za Eco je kontekst, pak, svijet kulturnih konvencija »sa značenjem neizbrisive stvarnosti«.⁶ Taj smisaoni sadržaj, skup značenja, određuje svijest aktera komunikacije, i to svakog posebno — govornika i slušatelja. Zato, možemo govoriti o dva komunikativna značenja — namijenjenom i interpretiranom, što, zapravo, odgovara govornikovu i slušateljevu značenju. Leech, na primjer, misli da je za semantičara bitan značenjski potencijal instrumenta komunikacije, jezika kao takva, koji je sam po sebi neutralan u odnosu prema akterima.⁷ No za nastavnika stranog jezika ne smije biti svejedno što se zbiva s akterima komunikacije. Jedan je od ciljeva nastaye, i to ponajvažniji, što bolje razviti značenjski potencijal svakoga pojedinog učenika. To bismo mogli objasniti ovako: značenjski je potencijal jezika koji se uči i poučava datost, dok je individualni komunikativni značenjski potencijal svakog pojedinog učenika varijabla koja mora neprestano rasti — od nule do neke zamišljene gornje granice, opisane u ciljevima i zadacima nastavnog programa.

Sa stajališta ciljeva i zadataka nastave u stranom jeziku vidimo instrument komunikacije pomoću kojega, ponajprije jezična i kulturna zajednica koja ga proizvodi analizira svoje iskustvo u značenjske jedinice — morfeme, što imaju svoj semantički sadržaj te zvukovni i grafički izraz, a pripadnici ga drugih zajednica upotrebljavaju u razmjeni informacija kao svoj sekundarni instrument komuniciranja. Praktičke implikacije ovakva gledanja na prirodu jezika

⁴ Bahtin, 1980, str. 111.

⁵ Culler, 1979, str. 32.

⁶ Eco, 1973, str. 63.

⁷ Leech, 1978, str. 24.

prema razrješavanju zamršenog pitanja značenja jesu interpoliranje još jednog njegova važnog obilježja — ono je uvijek kulturno. Kulturno je zato što, kao i svaki drugi proizvod društvene zajednice, dobiva pečat materijalnog i ideološkog okruženja u kojemu nastaje. Ljudske kulture, osobito one na višim stupnjevima razvoja koje izgrađuju civilizacije, uz razlike pokazuju i brojne sličnosti, osobito kada su izložene međusobnim utjecajima. To znači da u različitim kulturama možemo otkrivati niz sličnosti i istovjetnosti, čime se olakšava i usvajanje jezika i komuniciranje pomoću njega. Najčešće ih nalazimo u okruženju materijalnim proizvodima — predmetima, osobito onima praktične namjene. No činjenica da oni postoje ipak ne znači da se i ljudi u različitim kulturama isto odnose prema istim predmetima. Na primjer, i američka i ruska kultura poznaju predmete srpski i češki, koji su sami po sebi ideološki neutralni. No, u određenom kontekstu u govoru Sovjeta dobivaju ideološko značenje koje im neće pripisati Amerikanac, te tako možemo otkrivati postojanje konotativnih razlika koje u nekim slučajevima izražavaju suprotne vrijednosne sadržaje. To ideološko, dakle, u sebi sadrži sisteme vrijednosti, određuje i izražava odnos pripadnika zajednice prema ostalim članovima, predmetima, vlastitoj i tuđoj povijesti, umjetnosti, tradicijama itd. Jezik u svojoj funkciji instrumenta komunikacije ne može biti neutralan s obzirom na svoja iedološka obilježja, jer on djeluje kao simbolički sistem, sistem govora, koji je istodobno i realizacija i regulator društvenih odnosa.⁸ To proistjeće iz činjenice što kulturu promatrajmo kao sveobuhvatni sistem društvenih institucija, proizvoda kulture i civilizacije i društvene svijesti, sistem koji se u historijskom smislu manifestira kao neprekidni niz komunikativnih događaja i to, prije svega, posredovanjem jezika — govora. Zapravo, svaki je jezik kao instrument komunikacije određene zajednice organiziran prethodnim i postojećim odnosima u zajednici.⁹

Iz svega dosad navedenoga zaključujemo da strani jezik kao nastavni predmet mora obuhvatiti i kulturu naroda kojemu pripada. U tome se svi oni koji se praktički ili teorijski bave problemima nastave stranih jezika slažu.¹⁰ No, ostaje otvoreno pitanje da li svi pod kulturom u nastavi razumijemo isto. Čini se da u ovom trenutku preteže orientacija na ugradivanje određenog broja informacija o kulturi u nastavni program. Ne poričući korisnost unošenja tih sadržaja u nastavu, moramo dobro razmisliti da li je samo to rješenje. Ako se složimo s tim da je kultura nerazdvojna sastavnica semantičke strukture jezika, onda je neizbjeglan zaključak da je davanje određene količine općih informacija o kulturi naroda čiji se jezik uči izvanredno koristan i potreban napor, ali da izdvojen od nastojanja da se prodre u semantičku strukturu samog jezika ne rješava pitanje razumijevanja govora. Uostalom, o stranim kulturama možemo govoriti i na materinskom jeziku, to i činimo, premda možemo sporiti da li je izraženo uvijek i posve adekvatno, i da li se to uopće i može.

Što znači razumjeti poruku sugovornika? Čin komunikacije možemo opisati kao interakciju govornika i slušatelja, koja počinje namjerom prvoga da neko svoje iskustvo priopći drugome. Govornik prvo bira sadržaj koji će u suodnosu s izrazom konstituirati značenje, a zatim počinje kodirati poruku što prati motoričkom aktivnošću — materijalizira je u govoru (ili pismu), koji je, zapravo, uređeni skup signala upućen slušatelju, točnije njegovu slušnom ap-

⁸ Bernstein, 1979, str. 122.

⁹ Hymes, 1980, str. 137.

¹⁰ Dimitrijević, 1979, str. 62.

ratu. Ono što izriče govornik, primarna je emisija, koja u prolazu kroz komunikacioni kanal, zbog djelovanja parazitskih šumova, stiže u svojemu sekundarnom, fizički nešto izmijenjenom obliku do slušateljeva slušnog aparata. Govornik brani svoju poruku od šuma redundancijom ili zalihošću, mehanizmom već ugrađenim u sistem govora, kojim se pojedinac koristi samo više ili manje, te je u skladu s time, kako se to popularno kaže, sažet ili opširan. Slušatelj izvlači iz poruke informacije ili obavijesti. Informacija, zapravo, nije ništa drugo nego stupanj mogućnosti odlučivanja u selekciji iz poruke, postupku koji slušatelja vodi k spoznavanju objektivne ili interpretativne stvarnosti. Psihološki je učinak obavijesti i završnica čina komunikacije — otkrivanje značenja. Sa stajališta komunikacije značenje se ne ostvaruje samo u poruci. Poruka je kao takva smještena u neko društveno i materijalno okruženje koje je dopunjuje onim informacijama koje sudionici uzimaju u obzir prilikom kodiranja i dekodiranja. Prema tome, kompleks ili skup značenja možemo shvatiti i kao smisaoni sadržaj poruke podržan i dopunjena kontekstualnim informacijama. Taj, pak, smisaoni sadržaj, što ga čini skup značenja, određuje svijest i govornika i slušatelja posebice. Možemo, dakle, govoriti o dva tipa značenja u procesu komunikacije — *namijenjenom* i *interpretiranom* značenju, ili govornikovu i slušateljevu značenju. Razumijevanje je, dakle, odnos koji se u nekom činu komunikacije uspostavlja između ta dva značenja. Možemo ga i stupnjevati na skali koja obuhvaća raspon od istovjetnosti jednog i drugog značenja, dakle 100% razumijevanja, pa preko određenog odstupanja do potpune različitosti, kada više i ne možemo govoriti o razumijevanju, do točke nesporazuma, ili točke prekida komunikacije. Taj prekid može biti privremen. Govornik će pokušati još jedanput kodirati poruku, obično izborom drugog materijala i jednostavnije konstrukcije, pa i uz izostavljanje nekih, manje važnih, informacija. To je postupak približavanja slušateljevoj jezičnoj moći, koji obično dovodi do ponovnog uspostavljanja komunikacije. Riječ je o svojevrsnom interpersonalnom odnosu usklađivanja, koji ima vrlo značajnu ulogu u procesu društvene komunikacije.

Razumijevanje ne smijemo identificirati s prevodenjem. Prilikom prevodenja propisi prema kojima se konstruira tekst, kao i upotrebljeni leksički materijal, nalaze se u jeziku na koji se prevodi, pa se značenja konstituiraju također u skladu s potencijalima i propisima tog jezika, a ne onog s kojega se prevodi, čija je uloga prije svega motivacijska u smislu da prevodioca usmjeruje k najprikladnijem izboru. Prema tome, prijevod može biti samo nepotpuna provjera razumijevanja, naravno, ako se pridržavamo uobičajenog postupka pri prevodenju kada tekstovni materijal jednog jezika zamjenjujemo tekstovnim materijalom drugog jezika,¹¹ pri čemu se prevodilac redovito pridržava izvirne strukture teksta s obzirom na broj upotrijebljenih elemenata, njihov raspored, spacialno-temporalnu orientaciju itd., nastojeći strukturi iz izvornika dati u prijevodu odgovarajuću strukturu koja ni po kvantitetu upotrijebljenog materijala, a ni smisaono, unutar mogućnosti određenih tim materijalom, ne odstupa značajnije od izvornika. No da li je takav prijevod, koji ima potpuno opravdanje u prevodenju književnog stvaralaštva, prikladan za provjeru razumijevanju u nastavi? Nesumnjivo je da bez određenog stupnja razumijevanja nema ni prevodenja. Ali, isto tako, ne smije se zaboravljati da kvaliteta književnog prevodenja zavisi od prevodiočeve moći u jeziku na koji prevodi

¹¹ Catford, 1978, str. 20.

nego od moći u jeziku s kojega prevodi. U nastavi, pak, želimo ojačati moć učenika na stranom jeziku, što znači da je težište na razumijevanju, dok je prevođenje samo provjera. Prema tome, nužno je razlikovati prevođenje u pedagoške svrhe od književnog prevođenja.

Radi objašnjavanja o čemu je riječ, uzet ćemo primjer engleske konstrukcije *going to +inf.*, koja može imati ova značenja: a) leksičko značenje glagola u infinitivu, b) značenje koje omogućuje orientaciju u vremenu — budućnost, c) značenje koje izražava odnos govornik prema radnji — namjeru. Na primjer:

»Now I'm going to read«, she said firmly. (I. Shaw)

prevedeno je:

»Ja ću sada čitati,« reče odlučno. (M. Mihaljević)

Sa stajališta književnog prevodilaštva riječ je o vrlo jednostavnu zadatku. No, za potrebe nastave, mislim, ovakav prijevod ne omogućuje nastavniku da sazna je li učenik u cjelini razumio smisao engleske rečenicē — izvornika. Problem je u tome što je značenjski potencijal sintaktičke konstrukcije s GOING TO sadržan u značenjskom skupu a — b — c, po čemu se razlikuje od alternativnog izbora *shall/will/'ll +inf.*, koji je određen skupom značenja a — b. I jednu i drugu englesku konstrukciju mi prevodimo našim futurom prvim ću/ćeš...+inf. Da bismo saznali koliko je učenik razumio skup značenja dane konstrukcije, moramo od njega tražiti uz prijevod i dopunska informacija o trećem članu značenjskog skupa to jest c. Ta dopunska informacija ne može biti sadržana u prijevodu, premda je možemo shvatiti iz konteksta. (U engleskom to očito nije kontekstualna informacija, nego sadržaj poruke, te je, prema tome, izražena govorom.) Možemo zaključiti da u nastavnoj praksi razumijevanje moramo provjeriti i verbalnim opisom, koji je, zapravo, literarni prijevod proširen informacijama o onim semantičkim sadržajima koji se nalaze u izvornom tekstu, ali ne i u prijevodnom ekvivalentu zbog specifičnosti njegove semantičke strukturacije.

Razumijevanje se, naravno, može provjeravati i odgovarajućim neverbalnim reakcijama na verbalne poticaje. To je vrlo dobro poznata tehnika na početnim stupnjevima učenja, kada nastavnik daje upute na stranom jeziku i prati reagiranje učenika. Mi, međutim, raspravljamo o mnogo složenijim značenjskim odnosima, koje ne možemo provjeravati neverbalnim reakcijama. Razumijevanje cjelovita značenja poruke usko je vezano za kulturu kojoj pripada jezik što se uči, to jest za semantičku analizu kulturnog okruženja u kojem se proizvodi. Ulogu kulture u nastavi stranih jezika, prema tome, moramo sagledavati kao element razumijevanja kako i kakva značenja ta kultura konstituira posredovanjem jezika, a ne samo kao određeni broj informacija o zemlji i društvu koje su nešto pokraj njegova jezika i govorne aktivnosti.

Govorenja, služenja jezikom u svrhu formuliranja poruka i priopćavanja informacija drugima, nema bez razumijevanja. Premda je govor kao takav individualan čin, on je ipak samo najvažniji, najsveobuhvatniji i najmoćniji mehanizam sistema komuniciranja među ljudima, koji uvijek poprima oblik dijaloga, a dijalog je kolektivan čin, interpersonalan odnos što se zbiva u skladu s pravilima koja su jasno kulturno obilježena, ili u stalnim oblicima interkulturne komunikacije (npr. u diplomaciji) razvijaju neke nove ekstrakulturne konsenzualne oblike.

Pa, što je, onda, stvarni predmet nastave stranog jezika? To je, sudeći po svemu dosad navedenom, sposobljavanje za komuniciranje na stranom jeziku, što razumijeva razvijanje značenjskog potencijala učenika na tom jeziku, odnosno sposobnosti razumijevanja i proizvodnje tekstova¹² u dijalogu koji umije počinjati, voditi i završavati u skladu s pravilima interpersonalnih odnosa karakterističnih za situaciju u kojoj se komunicira. Kraće rečeno — predmet nastave je govorna komunikacija na stranom jeziku, što je mnogo šire od jezika kao predmeta lingvistike.

LITERATURA

- Bahtin, Mihail, *Marksizam i filozofija jezika*, Nolit, Beograd, 1980.
Bernstein, Basil, *Jezik i društvene klase*, BIGZ, 1979.
Bober, Juraj, *Stroj, čovjek i društvo*; Naprijed, Zagreb, 1970.
Catford, J. C., *A Linguistic Theory of Translation*, Oxford Univ. Press, 1978.
Culler, Jonathan, *Saussure*, Fontana/Collins, Glasgow, 1979.
Dimitrijević, Naum, *Zablude u nastavi stranih jezika*, IGKRO »Svjetlost«, OOUR
Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1979.
Eco, Umberto, *Kultura, informacija, komunikacija*, Nolit, Beograd, 1973.
Halliday, System and Function in Language (eds. Kress), Oxford Univ. Press, London, 1976.
Hymes, Dell, *Etnografija komunikacije*, BIGZ, 1980.
Leech, Geoffrey, *Semantics*, Penguin Books, 1978.
Saussure, Ferdinand de, *Opšta lingvistika*, Nolit, Beograd, 1969.

Elvira Petrović

PRIMARNI I NEPRIMARNI JEZIK, USVAJANJE I UČENJE JEZIKA

Način na koji se kod djeteta razvija sposobnost govora odavno je predmet zanimanja i istraživanja. Međutim, pedesetih i šezdesetih godina ovog stoljeća, pod utjecajem transformativno-generativnog pristupa gramatici, zanimanje za razvoj govora naglo se povećalo. Javlja se sve više istraživanja na tom području, timskih i pojedinačnih — s lingvističkoga, psihološkog, biološkog i neurološkoga stajališta. Novi pogledi na prirodu jezika usmjerili su i istraživanja razvoja govora u novom pravcu.

Početkom šezdesetih godina osobita se pažnja posvećivala praćenju razvoja sintakse u dječjem govoru. Jezični razvoj djeteta prati se odvojeno od njegova kognitivnog razvoja. Uočavanje pravilnih etapa u razvoju govora kod djece i njihova sposobnost da stvaraju nove, originalne izričaje dovodi do pretpostavke da u dječjoj psihi postoji urođeni mehanizam koji upravlja procesom usvajanja jezika (*LAD — language acquisition device*). Djeca dolaze na svijet s

¹² Halliday, 1976, str. 8.

